

DÜNYADA VE TÜRKİYEDE KENTLEŞME NEDENLERİ ?

6. Ünite

4.1. KENTLEŞME

- Kentleşme; kent ortamında yaşayan bireylerin sayısal anlamda çoğalmasının yanında bir takım ekonomi, sosyal ve politik değişimlerle de ilgi olan bir süreci yansıtır.
- 20. yüzyılda olduğu gibi içinde bulunduğumuz bu yüzyılda da “ kentleşme “ kavramı gelişmiş veya gelişmekte olan tüm dünya ülkeleri için olumlu veya olumsuz bazı sonuçlarıyla önemli bir olgu olmuştur. Tüm dünya nüfusu incelendiğine kentlerde yaşayan nüfusun hızla arttığı görülmektedir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de kentleşme hız kesmemiş ve dev ölçeklerde devam etmektedir.
- 19. ve 20. Yüzyıldaki kentleşme olgusu karşılaştırıldığında aralarında hammadde kullanımı ve ekonomik hareketlilik bakımından bazı farkların olduğu da anlaşılmaktadır. İki yüzyılı birbirinden ayıran diğer önemli fark ise içinde bulunduğumuz yüzyılda yaşayan nüfus patlaması olayıdır. Bu durumun ortaya çıkmasında ise özellikle tıp alanında yaşayan pozitif gelişmelerin etkili olduğu söylenebilir.

Kentleşme ile ilgili literatürü incelediğimizde bu kavramların tanımların yapılan çalışmaların bakış açısına göre farklılaştığını görmekteyiz. Daha önceki bölümlerde yapılan “kent” ile ilgili tanımları incelediğimizde kentin tarımsal olmayan üretimin gerçekleştirildiği, üretimin denetlendiği ve koordine edildiği heterojen yerleşme alanları olarak tanımlandığını görmekteyiz. Bu noktadan hareketle kartal kentleşmeyi tarım ve sanayideki değişmelerin ortaya çıkardığı bir sonuç ve toplumsal değişme sürecini etkileyen önemli bir öge olarak tanımlanmaktadır.

Sanayileşme kentleşme sürecinin önemli bir olgusu olduğu gibi kentleşmede sanayileşmeyi geliştiren etken bir faktördür. Diğer bir ifade ile, kentleşme ve sanayileşme arasında sürekli bir etkileşim mevcuttur. Kent olgusu sanayileşme ile başlayan bir süreç olmuştur. Sanayileşme çalışma yaşamının yoğunlaştığı, teknoloji, makineleşme ve otomasyonun yaygınlaştığı bir ortamı yaratmaktadır.

Farklı bir bakış açısına göre, her ne kadar kentleşme sanayileşme ile başlayan bir süreç olarak kabul edilse de bu durumu salt olarak tek bir gösterge ile ilişkilendirmek çok da doğru olmayacaktır çünkü kentleşmenin yapısal ve zamansal boyutlarının da bulunduğu kabul edilmektedir.

Kılınç'a(2004) göre kentleşme olgusunun yansımaları şu başlıklar altında ortaya çıkabilir. Bunlar

- (a) Toplam nüfus içindeki kentsel nüfus oranındaki artış,
- (b) Tarımsal nüfusun tarımsal olmayan nüfusa dönüşmesi, (c) Kent ölçeklerinin genişlemesi ,
- (d) Kırsal alanlarda yeni kentlerin oluşumu,
- (e) kentsel ekonomi ve kentsel yaşam tarzının yaygınlaşmasıdır.

Özkalp(2001); kentleşmeyi teknolojik, ekonomik ve toplumsal yapıda meydana gelen değişmelerin sonucunda ortaya çıkan ve toplumu oluşturan bireylerin tutum ve davranışlarında değişmelere yol açan bir süreçtir. İçinde yaşadığımız dünyanın sürekli bir kentleşme ivmesi içinde olduğu ve kentin tek başına değil de aynı zamanda endüstri toplumunun bir modeli olarak alınması gerektiğini savunan Helle'ye göre ise kentin kent olabilmesi için bazı özellikleri bünyesinde barındırması gerekmektedir.

Kentleşmenin hızına paralel olarak kentsel alanda hızlı bir sosyal dönüşümün olması kentin içermesi gereken temel özelliklerdendir. Bunu sırasıyla, ekonomik ve mesleki işbölümündeki uzmanlaşma, dünya görüşü konumlarındaki çoğulculuk ve son olarak ilişki gruplarının yatay değişiminde görülen yüksek sosyal hareketlilik tabip etmektedir.

Kıray (1982); kentleşmeyi nüfusun büyük bir oranının tarımdan uzaklaşıp, tarım dışı alanlarda karmaşık örgütlerde yaşadıkları küçük yerlerden ayrılıp kentlerde hayatlarını sürdürmeye başlamaları olarak tanımlamaktadır. Ancak, bu noktada önemli olan sadece kırsaldan kent ortamına yaşanan göç değildir. Kente göç eden birey ilişkilerin yeniden düzenlendiği, işyeri ve konut yapılarının farklılaştığı, ulaşım araçlarının farklılaştığı ve kişilerin davranışlarının değiştiği yani temel bir takım yapısal değişikliklerin yaşanacağı bir ortama adım atar.

İsbir (1986) ise kentleşmeyi insan ilişkileri açısından nüfusun belirli bir sayısal orana ulaştığı toplumlarda karşılanması mümkün olan fizyolojik, ekonomik, kültürel ve sosyal ihtiyaçların belirli bir düzeyde karşılandığı ve her ülkenin içinde bulunduğu koşullara göre tanımladığı fiziki yerleşme alanlarıdır.

Kentleşmenin başlıca özellikleri ise şunlardır;

- (a) Kentleşme bir değişimdir,
- (b) Kentleşme devletin görevlerinde bir artışa neden olur,
- (c) Devletin kentleşme nedeniyle karşılaşacağı problemler ve görevler karmaşık ve teknik nitelikler taşır.

Kentleri veya kentleşmeyi tartışırken belki de üzerinde durulması gereken bir diğer önemli durum ise sanayi öncesi ve sanayi sonrası kent olgusunda yaşanan farklılıklar ve bu farklılıkların ortaya çıkmasında etken olan unsurların belirlenmesi olacaktır. Eski dönemlerdeki kentleşmeyi günümüz ile karşılaştırdığımızda geçmiş dönemlerdeki hem daha küçük olduğunu hem sayısal adet olarak çok az olduğunu görmekteyiz.

Tabi ki bu durumun ortaya çıkmasında,

- (a) Ekonomik üretim için temel enerji kaynağının hayvandan sağlanması,
- (b) Tarım üretiminin sınırlı olması,
- (c) Taşımacılık ve depolamada yaşanan zorluklar,
- (d) Kentlere göçün zor olması,
- (e) Kentsel yaşamın tehlikeli olması gibi unsurların etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.(Özkalp,2001).

Sanayi öncesi ve sanayi sonrası kentler arasındaki bir diğer farklılaşma ise “toplumsal örgütlenme” boyutunda ortaya çıkmaktadır. Örneğin, sanayi öncesi kent canlı güç kaynağına çok fazla bağımlı idi. Toplumsal yapı temelde seçkinler ve diğerleri olarak iki grup biçimindeydi. Seçkinler varlıkları, sahip oldukarı güç onların diğerleri üzerinde denetim yapmasına olanak sağlamaktaydı.

Seçkin olmayan grupta yer alan bireyler ise bunun tam tersine malları üretir ve onları seçkinlerin beğenisine sunarlardı. Hatta durum o kadar ilerlemiştir ki, seçkinler sadece iyi ailelerdendir ve sahip oldukları güç veya mallar bu gruba önemli farklılıklar sağlar.

Sanayi öncesi kentteki toplumsal örgütlenme yapısı daha çok okur-yazar seçkin üyelerin arasında gelişen özel bir durumdan ibaretti (Sjoberg,2002).

İsbir (1986) sanayileşme öncesindeki kentleşmeyi büyük ölçüde tarımın ilerlemesi ve elde edilen üründe bir artış olmasının etkisinde kalmıştır. Sanayileşme sonrasında kentleşme değişik faktörlerin etkisinde kalarak gelişmiştir. Kentleşmenin hızla yaşanması ile birlikte ortaya çıkan uzmanlaşma verim artışına neden olmuş ve bu durumdan işçilerin hayatları olumlu yönde etkilemiştir. İnsan hayatında yaşanan bu pozitif gelişme uzun dönemde hem yaşama şartları hem de bu durumdan etkilenen insanların sayısında bir artışa neden olmuştur.

Kent ve kentleşme kavramlarını günümüzdeki perspektife göre değerlendirdiğimizde ise durumun geçmişe göre çok daha farklı boyutlara ulaştığını görmekteyiz. Şöyle ki; günümüz kentleri içinde pek çok çelişkiyi barındıran insanoglunun teknik üstünlük kurarak oluşturduğu alanlardır. Ancak, bu durumda önemli olan birinci husus, büyük insan kümelerinin birlikte yaşamak zorunda kalması sonucunda ortaya çıkan olumsuz etkilerin nasıl en aza indirilebileceğidir.

Diğer önemli nokta ise, kırsal alandan kentsel alana göç eden bireyler artık yüksek yapılar, alış-veriş merkezleri, bankalar ve diğer kentsel olgularla iç içe yaşamak zorundadır yani artık bir kenttir. Bu durumda önemli olan kentleşme sürecinde bireyin içinde kalacağı durumları nasıl algılayacağı veya nasıl bir kentli olacağıdır.

KAYNAKÇA :

- Karaküçük, S.ve Gürbüz, B. (2007) Rekreasyon ve Kentleşme, Gazi Kitap Evi